

dált, és történészként doktorált Münchenben. Korbullyal egy évtizeden át váltottak leveleket, ezekben elsősorban „nemzetpolitikai”, történelmi kérdésekről vitáztak. (A fő témájuk a németek, a németiség európai és magyar megítélése volt.)⁵ – A Papp Istvánnak adresszált Szabó-levelek sem szerepelnek összeállításunkban, de a levél-szövegek ismételten utalnak órá is. A két „István” közül a másik 1950-ben került Budapestre (majd 1951-ben az egyetemre), és bár Papp nem volt kollégista, a Pesti Barnabás utcai egyetemi épületben hamar összemeglegedtek. Egyebek mellett közös „zalaiságuk” volt és maradt évődő, meleg barátságuk, illetőleg az episztolák játékos fundamentuma – Papp István Zalaegerszegről származott. 1969-től 1982-ig ő volt az OSZK Könyvtártudományi és Módszertani Központjának igazgatója, és mint nemzetközi hírű könyvtári szakember a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár főigazgató-helyetteseként vonult nyugállományba. – Ugyancsak dunántúli – Vas megyei –

származású volt Kiss Jenő, akihez az első két levél szól. Szintén szép könyvtárosi pályát futott be, és a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár főigazgatói székéből ment nyugdíjba; pár évvel ezután meghalt. (Kiss főigazgatósága alatt Papp István szakmai koncepciója alapján készült el a központi „Szabó Ervin” restaurált és kibővített épülete.) – Három levél szól Bereczky Lászlóhoz; róla a hosszabb levelekhez fűzött jegyzetekben olvashatók életrajzi információk. Ide csupán az kívánczok, hogy nem csak az *Új Könyvek* és a *Könyv, könyvtár, könyvtáros* főszerkesztője volt, hanem író is. Két kisregénye jelent meg (OKULÁSUL FIAMNAK, 1975; LOVAK KOHÁRON, 1986).

Talán ezeknek a leveleknek az emberi, írói minősége kedvet ébreszt Szabó István remek novelláinak (újra)olvasására is. (A *Holmi* hasábjain élt/él egy rovat ezen a címen: Találtam egy könyvet.)

Az alábbi leveleket betűhíven közöljük.

Fogarassy Miklós

SZABÓ ISTVÁN LEVELEI KÖNYVTÁROS BARÁTAIHOZ

Közléteszi Fogarassy Miklós

Kiss Jenőnek

Cserszegtomaj, 1955. július 9.

Kedves Jenő!

Levelednek igen megörültem: ez volt az első fecske, amely utánamjött és felkeresett nagy magányosságomban. Jólesett, hogy gondoltál rám s az különösen tetszett, hogy ilyen lelkiismeretes ember vagy s igyekszel elejét venni a köztünk fennálló esetleges félreértésnek, mely a „Torma bácsi” révén keletkezett. Mondom, ez a nemes aggodalom s figyelmisség tetszett legjobban: szemmel láthatóan nem akarsz világgá bocsáta-

⁵ A Szabó István–Korbuly Dezső-levelezés egy része megjelent a *Hitel*ben, 2002. 10. sz.

ni egy félreértett bírálattal a tarisznyámban s ami megható, szinte lelkiismereti kérdést csinálsz belőle.

De én azt mondom: ne aggódj, nem olyan súlyos a dolog. Egy jelentéktelen, közepes novella körül nem érdemes eszmei hűhót csapni, vitatkozni, – erőinket inkább méltóbb és fontosabb ügyekre fordítsuk. Egyébként is megnyugtatlak: nem értettem félre, amikor párhuzamot vontál köztem és Sarkadi mester között. Te azt mondtad, én is már azt csinálom a novelláimban, amit Sarkadi: vagyis a „magántulajdonra utazom”, elítélem, életképtelennek, rossznak, sőt embertelennek tartom s ezzel a kollektivisták malmára hajtom a vizet. Így van? Ha jól emlékszem, majdnem szó szerint ezt mondtad. Én tiltakoztam ellene, mert a „Torma bácsi”-ban egészen másról van szó; eszem ágában sem volt a magántulajdonnak felróni az öreg Torma tragédiáját, hiszen az övé örök emberi tragédia, a dolgozni szerető, de munkaképtelenné vált öregemberek tragédiája, aminek semmi köze a magántulajdonhoz. Az csak esetleges, hogy az öreget parasztnak ábrázolom; ugyanúgy lehetett volna kőműves, vasesztergályos, vagy tanító, – teljesen mindegy, hiszen a tragédia minden foglalkozási ágban egy és ugyanaz: elveszti emberi értékét önmaga és a külvilág szemében, fölöslegesnek, hasznavehetetlennek érzi magát, aki csak nyűg a családja nyakán. Tehát a novella mondanivalója egészen másfelé mutat, mint ahogy Te értelmezted. Persze, az az én bajom, hogy félreértetted a novellát: ez azt jelenti, hogy rosszul írtam meg s magamra vessek az ilyen félreértésekért. És nagyon megalázó szerep így, utólagosan magyarázgatni a saját írásainkat. Nem ismerek borzalmasabb inkvizíciót, annál is inkább, mert az ember önmaga előtt is pironkodik: mert miféle isten az, aki fecskét akar teremteni s a madár váratlanul verébnnyelven szólal meg! Bizony ez afféle balkezes világteremtés.

Most tisztázzuk a másik félreértést, ami sokkal veszélyesebb: én egy pillanatig sem gondoltam arra, hogy Téged a Földes Anna cikke termékenyített meg, hiszen egészen más értelemben említetted velem kapcsolatban, mint ő, itt tehát nem érhet Téged szemrehányás. Úgy látszik, itt fennforog egy harmadik félreértés, ami Laci révén jutott el Hozzád: a dübörgő, lármás villamosban talán rosszul értette, amit mondtam. Különben is el voltam keseredve s arra emlékszem, hogy kifakadtam: már mindenki Sarkadit veti a szememre, ha az írásaimról van szó. Laci nyilván egy kalap alá vonta e kijelentésemet a Földes-cikkkel, mert arról beszélgettünk s azt hitte, hogy Rád is vonatkozik ez a méltatlankodás. Én csak az első félreértés miatt nehezteltem, de ma már azért sem, hiszen én vagyok a bűnös, ha erre alkalmat adtam. A novella rossz, többet ne beszéljünk róla. Amiatt meg nem fáj a fejem, hogy a hivatalos irodalompolitika mit magyarázgat bele az írásaimba. Úgysem lehet ellene védekezni, legfeljebb csak úgy, ha egy sort sem ír az ember. Füttyölök rájuk.

Mostanában nem írok semmit. Üresnek, felfújtt hólyagnak érzem magamat, nincs többé hatalmam a világ dolgai felett, nem tudok életet teremteni, cserbenhagytak a varázsigék. Azt hiszem, rövidesen kisül a disznóság, hogy milyen tehetségtelen vagyok. Amit eddig csináltam, szemfényvesztés volt, ügyesség, semmi se. Ne higgyetek bennem. Ha tudnád, milyen tehetetlen vagyok! Kár volt megízlelni az írás édes gyötrelmeit, mert tovább nem futja az erőmből, azt hiszem, végképp kifulladtam. Meg egyébként sem valami kecsegtető az a kilátás, hogy Sarkadi-epigon lesz az ember.

Minden dühömet a kapálásba ölöm, igyekszem nem gondolni semmire s ha tehetem, iszom, ilyenkor elalszanak az aggodalmak. Szerelmem romokban hever, itt állok megint egyedül, kifosztva, álmaim szertefoszlottak, s egy hét alatt végigjártam a pokol minden kínját. Nincs kedvem semmihez, jobb lenne megdöglönni. Akárhova nézek, mindenhol az ő néz vissza rám, minden rá emlékeztet. Nyomorult vagyok.

Lacit üdvözlöm, írjatok, Bennetek még nagy örömem telik. A Ti kezetekbe kell ten-
ni ezt a szerencsétlen országot.

Sok szeretettel:

Pista

„Torma bácsi” – ez az 1953-ban írt elbeszélése az *Új Hangban* és első kötetében jelent meg.
Laci – Bereczky László (1931–2001).

Földes Anna – (1930) újságíró, kritikus, irodalomtörténész. 1952-től 1956-ig az *Irodalmi Újság*
munkatársa.

Kiss Jenőnek

Budapest, 1971. november 25.

Hálásan köszönöm a Papp Pista által küldött borítékot; nehéz elmondanom, milyen
jó időben jött. Túlzás nélkül mondhatom, hogy már csak a Ti jóindulatotok tart élet-
ben – a barátság szelleme vagy ereje – nehéz ezt megírni, elmondani még nehezebb.

Másfél hete jöttem ki a kórházból, de még olyan gyöngye vagyok, mint a kéthetes
borjú. Éppen csak kóstolgatni tudnám a szentgyörgynapi füvet. Hogy egyébről ne is
beszéljünk; ez nem férfiak dolga, különben sem. Illetve nagyonis férfiak dolga, de oly-
kor-olykor kedvetlenség fogja el az embert, és olyankor mitévő legyen?

Mint az egyszeri ember. Nem tehet semmit. (Baráti tanúm Bereczky.)

Kedves Jenő, eddig a magam vidítására bolondoztam, mert itt a magánosságban
erősen rámfér a jókedv – de mitévő leszek, ha utálattal nézek a golyóstollra?

Röviden a Szépirodalmi Kiadónál folyó ügyemről. Győri Jancsi, leendő lektorom,
előbányászta a Népszabadságban megjelent novelláimat. Én neked egészen rossz idő-
tájékot adtam meg: több mint három éves eltéréssel. Győri, emlékezetére támaszkod-
va, nyomban megtalálta a keresett évfolyamot és bennük a novellákat.

Jancsi egyébként üdvözlétét küldi Neked, mert emlékszik Rád az egyetemről, csak
egy évvel alattatok járt, a Takács Imrével.

Minden jól elment egy darabig, Győri bejárt hozzám a kórházba, javígtattuk a no-
vellákat, mifene, aztán amikor az előleg kifizetésére (kb. tízezer Ft) került volna sor,
előkerült egy régi szerződés, amelynek alapján majdnem nyolcezer Ft-ot vettem föl és
ezt most egy összegben levonták az előlegből. De még a régi nyolcezer adóját is ebből
az össz-tízezerből rántották le. Kézhez kaptam 2040.– Ft-ot. Sürgős tartozásom 3000
Ft volt. Nem beszélve az olyan jellegű tartozásokról, mint amivel Tenálad vagyok le-
kötelezve. Ez kb. 2000 Ft. Idén még rendezni szeretném ezt is, ha megkapom az imp-
rimatúrát. A kiadó mindenesetre szorítja a nyomdát, 72-ben kijön a kötet (kb. szept.-
okt.-ben), 21 íves lesz, sajnos, nem olyan, mint szeretném, de még sajnosabb, hogy alig
törődöm vele. Nem okoz örömet, boldogságot. Hiszen nem hajoltam le, hogy kihú-
zak egy marék gaszt, elültessek egy szál palántát, megfattyazzak néhány tőkét. Ez a do-
logtalanul végzett munka bosszúja.

Az a fő, hogy fizessenek érte? Ma már ez a fő. Mégis nehéz elfogadni ezt a szemlé-
letet egy kisparaszt jólnevelt fiának. Úgy emlékszem, minket még más módiban jára-
tott az apánk. Nem tetszett? Kicsire húztuk magunkat a félelemtől. Még jobban nem
tetszett? Még kicsibbre.

De visszabeszéd...

Kedves barátom, sokat rágódom, tűnődöm erkölcsi kérdéseken. Nem a negyven-éves öreg szivar féltékenysége jelentkezik itt – én nagyon szeretem a függetlenségi szellemre törő fiataljainkat. De ugyanakkor és mellettük egy fasiszta szellemű horda tölti kedvét; kisebb lélekszámú, de jólszervezett („önszervezett”), garázda fattyok, akik jól emlékeztetnek Róma fiaira, eszméik Rosenbergtől valók. Nehéz védekezni ellenük, mert a horda: sündisznóállás. Támadni őket még nehezebb. Védik a hozzájuk szegődött nőstényeket.

Kedves Jenő, ha akad némi kis időd, válaszolj levelemre. Még jobban szeretném, ha valamelyik este meglátogatnál – bár ez a nehezebb, hiszen családapai teendőid vannak. De ha teheted, mindenképpen várlak. Szeretettel köszönt:

Szabó Pista

U.i. Köszönet Papp Pistának a látogatásért. Ha találkozol vele, szemtől-szembe, mondd ugyanezt. Újra hangoztatni szeretném a „barátság szellem”-ét. Vagy ha lehet – Neked mi nem lehet? – csöngess rá telefonon és mondd meg Pistának, hogy igen megörültem a hülye kalapjának vagy sapkájának – hogy mi volt, én már nem emlékszem. De őt is látni akarom, ha majd kicsit összeszedem magam,

Sz. I.

Győri Jancsi – Győri János (1933) irodalomtörténész, a Szépirodalmi Kiadó lektora, majd főszerkesztője. Szabó István több kötetét gondozta, szerkesztette.

Takács Imre – (1926–2000) költő.

kijön a kötet – NE NÉZZ HÁTTRA (1972) című kötete. A könyv végül 1973. februárban jelent meg.

Bereczky Lászlónak

Budapest, 1973. március 1.

Kedves Laci!

Ne haragudj, hogy levélben mondom el mondókámat, de a zuglói srácok olyan hatékonyan dolgoznak, hogy itt kb. egy km-es sugarú körben nincs használható telefonfülke. Már jó ideje a levélírást választottam megoldásnak, mert a levélszekrényeket egyelőre békén hagyják. Egyelőre.

Röviden elmondom kérésemet.

Kötetemről nyilván írogatnak majd bírálatokat. De nekem nincs módomban figyelemmel kísérni a magyar sajtót. Te és Papp Pista viszont könnyebben értesülhettek róla, ha valahol megjelenik egy kritika. Mindössze arra kérlek, hogy figyelmed egy kis részét szenteld erre a nagy horderejű ügyre.

Ezennel kinevezlek sajtófőnökömmé. Egy kétszeres magyar fiúnak igazán lehet sajtófőnöke.

Ha értesülsz valamiről, légy szíves dobj be egy lev. lapot a címemre, vagy vedd meg a nevezetes orgánumot (orgánumokat), az árát majd elisszuk egy alkalmas helyen.

Ne haragudj, hogy a múltkor nem tudtalak meglátogatni. Telefonon kerestelek, de mint igazi felelős szerkesztőt nem találtak meg a kollégáid. Évának hagytam üzenetet, hogy nem tudok menni.

Olvastam a mostani ÉS-ben elhangzott nyilatkozatokat, melyeket Bereczky László elvtárs és Papp István elvtárs tettek – olykor elmosolyodtam dús bajuszom alatt, mert

ismerem ezeket az elvtársakat. Igen finom fogalmazásban mondtátok el válaszaitokat. De én durva leszek: az volt az érzésem, mintha átvertétek volna a riportert.

Kedves Lacikám, előre is köszönöm a sajtófőnöki működésedet. Évának add át kézcsókom, Pistát pedig ZETE-üvöltéssel köszöntöm.

Szeretettel üdvözl

Szabó Pista

U.i. A szigligeti beutalót is lemondtam, mert az ottani társas élet zavarna a munkában – én olyan vagyok, aki minden alkalmat megragad, hogy ne kelljen dolgozni. Most megyeget, megyeget, kár volna megszakítani. Itthon csendes és jó körülményeim vannak. Címem: 1149 Bp. XIV. Varga Gy. András park 16/b. VII. 43.

felelős szerkesztőt – Bereczky László a *Új Könyvek* c. könyvtári állománygyarapítási tanácsadó lap felelős szerkesztője volt.

Évának – Bereczky László felesége.

ZETE-üvöltéssel – Szabó és Papp István a zalaegerszegi labdarúgócsapatnak drukolt.

Bereczky Lászlónak

Budapest, 1973. március 27.

Ladislaw!

Szombaton estefelé (midőn a zuglói lányok már bevonszolták mit sem sejtő hóríhorgasaikat a megfelelő kapualjakba), én állhatatosan csüngtem egy távbeszélő készüléken. Én csüngtem, az csöngött. Egy Bereczky László fedőnévre hallgató egyént kerestem a 345-649 rejtjelszámon. (Valódi neve Kovács XXXVIII István.) Mikor már az URH-készülékem is néma maradt, hazabattyogtam, ahelyett, hogy egy belevaló és nekemvaló törpeszuper nőt akasztottam volna meg, becsúszo szereléssel. Korszerűbb nyelven: csajt (igen sokat tanulok a környékbeli srácoktól: ők az életre tanítanak engem, én borotválkozni őket; mit csináljunk, ilyen a világ sora). Így tehát erényeimet megőrizve – bár korántsem emelt fővel – tértem meg otthonomba.

Viszont a hozzám elszivárgó információkat megszűrve, örömmel értesültem, hogy adminisztratív eszközökkel, kemény agrárproletár fellépéssel birtokodba vetted egy sokáig meglapuló volksbundista sváb kőbányáját, Solymáron. Több okból is helyeslem akciódat. 1) Végre egy nincstelen (vantalan!) család sarja is megvetheti a lábát a műszereszek által kotyavetyére került magyar mezőkön (és dombokon); 2) Ezek az állítólagos műszereszek így akarják fellendíteni a henyélő magyarok miatt tönkrement nagy múltú kertkultúrát, amiről a svábok azt állítják, hogy ők teremtették meg; 3) Legfőbb ideje, hogy egy olyan agrárproletár, aki a nyírségi laza talajokhoz szokott, farzsebében egy kis Mao-könyvvel, megmutassa, mit lehet elővarázsolni egy kőpusztaságból; 4) Már látom a gyönyörű kendertáblát, ahol érik a kötél szociálimperialisták (Kiss Jenő, Szabó és tsai) számára; 5) Nagyon helyes, hogy szellemi munkára vezényelt kádereink nem szakadnak el a földműveléstől, így sokkal ütőképesebbek lesznek, nem beszélve arról, hogy a feleségük még ütőképesebb lesz.

Lépésed tehát mindenképpen gyümölcsöző.

Apropó: gyümölcs! Ha barackost telepítenél a kőbányába (egy kőbánya sok mindenre alkalmas, csak kőfejtésre nem) én nagyon szívesen vállalkozom, de csak baráti szívességből, szaktanácsadónak, 30 Ft-os órabérért és megfelelő minőségű kosztért (gép-

sonka, malacpecsenye, primőr paradicsom, stb). A telked szélén való üldögélés honorálására ez minimumnak számít. És ami nagyon fontos: a tanácsadókat nem szabad minduntalan fölösleges kérdésekkel zaklatni, mert hamar felbőszülnek. Neked csak dolgozni kell: füstlőgjön, szikrázzon az a kő! A többit bízd rám. A legyet én is el tudom hajtani az orrom hegyéről.

Még komolyabbra fordítva a szót, amikor barackfáid termőre fordulnak, javasolom, hogy minden egyes barackba vezess magasfeszültségű áramot. Ti. a svábok skizofrén palik, ők a magyarokat tekintik betolakodóknak és ott lopják, károsítják őket, ahol csak lehetséges. No már most. Ország-világ tudja, így derék solymári németjeink is, hogy Te egész héten olyan jelentős orgánum szerkesztésével vagy elfoglalva, amely az *Observatore Romano* súlyával vetekedik. (Nem könnyű a dolgod, mert egynéhány zabolátlan munkatársadat adminisztratív pofonokkal vagy kénytelen jobb belátásra bírni.) De a barack érik és a sváb – éjnek évadján – ott settenkedik tulajdon fáid alatt. Fölnyúl a barackért – odaragad. Ordítására összeszalad a többi sváb, kik is hasonló szándékkal sompolyogtak a szomszéd kertekben. Megpróbálják elválasztani Martint a baracktól, erre ők ragadnak hozzá Martinhoz. Mein Gott! Pajtás, szombatra lesz egy füzér sváobod.

Most jön a bombaüzet. Alfa Romeód helyett kénytelen leszel bérelt teherautón kiszárgulani a helyszínrre. (A zsebedben azért ott lapulhat egy használt biciklilánc – nehéz perceinkben igen hasznos jószág.) Áramtalanítás, majd németajkú honfitársainkat föl a platóra. Ponyvát följük, szorosan lefűzni. A pilótát avasd be, minden bizonynyal élvezi a szitut és segítségedre lesz. Egyébként nem kell csinálnod semmit. Soly már főterén szűkszávu magyarsággal hátraszólsz: – Ötszáz.

Tudni kell, hogy a sváb még a saját kalapját is ellopja, de mindennél fontosabb számára a becsület. (Der Ehre.) És iszonyodik a rendőrségtől. A magyar rendőrtől. A szervtől. Annyira, hogy inkább fizet. Föléred Te a nyírségi eszeddel, hogy mit jelent az, ha a sváb inkább fizet? Hát nem éred föl.

Ím, cselekedd a következőket.

Leszállsz a pilóta mellől és közlöd foglyaiddal, hogy fejenként ötszáz forintért szélnek eresztéd őket. Ha nem fizetnek, irány a községi rendőrőrs. Erre majd tanakodnak egy kicsit – patinás, csizolt baden-württenbergi németességgel – de csak a formaság kedvéért. Két fiatalabb Szevit elküldesz, hogy szedje össze a 26x500 forintokat. (A többi már nem tud járni a gyengeségtől: napokig annak az egy fának a barackját ették. És hasmenésük van.) De a két Szepi hadd higgye, hogy túsznak maradtak ott.

Nemsokára hozzák a 13.000 Ft-ot. Gyorsan adsz a pilótának egy ezrest – beleváló, kemény kiskún gyerek – Te pedig söpörsz hozzám a hatezerrel. Mert kétfelé vágjuk a dinnyét, ha eddig nem jöttél volna rá. Így is keresel másfél óra alatt hatezer forintot, az én eszem után – és képes leszel otthon az erkölcsi sikert és egyebet learatni! De hát mit csináljak? Nem irigykedhetem a jókomámra.

Egyszóval: ha gazdálkodni akarsz, velem szövetkezz. Hajladoznom nem szabad, mert csont van a derekamban, de bármikor megmondom, mit hogyan kell csinálni.

Lacikám, a múltkor küldtem neked egy pergamentet, melyet szükség esetén meglobogtathatsz némely akadémikusok egyének orra előtt. (A múltkor hallgattam a kötettről a rádióban egy tízperces ismertetést. 33.3%-a idézet volt, 33.3%-a ugyancsak idézet a „Varázslat kertje” fülszövegéből, a fennmaradó 33.3% pedig a legnyomorúságosabb közhelyek bűnhalmazata. Egy Mátyás István nevű illető követte el. Így kell tíz perc alatt nyolcszáz forintot keresni. Kipróbálnám rajta, sutyog-e még a biciklilánc?)

Node miért bosszantom én magamat? Más dolgom van.

Bereczky úr, ha újabban nem tekintené át az újságok sportrovátát, úgy közölhetem, hogy a ZETE a 8. helyen vetette meg a lábát. Egyetértés, ETO-verés aztán jön a többi. Viszont a 4:4-ért pipa voltam, ilyet nem szabad csinálni!

Évit csókolom; nehogy kizsákmányold a női munkaerőt! Én feminista vagyok és pártoló tagja minden hölgyemmozdulásnak.

Baráti szeretettel

Pista

Solymáron – Bereczky a Solymárhoz tartozó Kerekhegyen vett telket. A nyírségi Nagycallórról származó barátnak szóló utalások humorának megértéséhez: Bereczky parasztcsaládból származott; apját az oroszok vallatás közben puskatussal olyan súlyosan megverték, hogy nemsokára meghalt; özvegy édesanyját kuláklístára tették, és beszolgáltatás elmaradása miatt bebörtönözték. Az akkor érettségiző fiatalember gyári munkásnak állt, hogy két kiskorú testvérének nevelésében anyjának segítsen. Így mint „munkáskáder” tudott bejutni az egyetemre. A „műszerész” utalás vélhetően Kádár János eredeti szakmájára vonatkozik.

egy pergamentet – 1973. március 12-én kelt egy humoros, archaikus nyelven írt kézirat (*Bizalomlevél*), amely Szabó „sajtófőnökévé” nevezi ki Bereczkyt.

Bereczky Lászlónak

(1973. április-május)

Derék, Hűséges Sajtóöröm és Fő-Titoknokom!

Alighogy lóra ültettem becsületes nyargoncomat (bár helyesebb lenne, ha nyergencnek nevezném, hiszen családi paripánk nyergében kelt útra Neked szóló levelemmel), amikor közeledett felém a Te szegényesen felruházott gyalog-küldöncöd, egy hatalmas kopertával. A finoman cizellált és kiművelt címzésről azonnal ráismertem kézírásodra. Milyen kár, gondoltam, hogy ez a fiú nem vágott neki a negyedik általánosnak! Egy kicsit elbeszélgettem az agg hírhezóval, majd forrón kezét szorítottam vele. „Legalább ezt nem ihatom el” szólt meghatottan, de elfordultában motyogott valamit Istenről, meg arról, amivel az Isten pisálni szokott. Őszintén elcsodálkoztam, hogy az én kézfogásomra nem adnak neki blokkot a Hétvezérben. Node én mihamar megfedkeztem róla; nekiestem a borítéknak.

Köszönöm, Laci testvér; a küldeményt. Noha Domokos Matyi ismertetése, már korlátok közé szabott terjedelme miatt sem bocsátkozhatott elemzésbe, néhány mondatával mégis a lényegre üt rá. Ő értő és érzékeny olvasó, nem csak „lektor”. Nem úgy a másik, az az elszabadult orrszarvú. Vagy egy szerencsétlen gimnazista, aki eldadogja a kötelező olvasmány tartalmát, hozzácsap némi kezdetleges ideológiát, amit a történelemórákon szedett fel? Keserűt röhögtem a „vörös talajú szőlőhegyeken”; „gondolom, maga Cserszegtomaj, az író szülőfaluja”. Lángész ez az ember, lángész. Valóban Cserszegtomajon születtem és nőttem fel, de világeletemben Lesencetomaj után vágyódtam, ott akarok meghalni. Tizenkét kilométerre van mitőlünk, de sajnos, ott sem „vörös talajú szőlőhegyek” vannak. Laci, Te láttad Cserszeget. Ezt a hülyét a címlap tévesztette meg, bár azon is a sárga színek dominálnak. Ifjoncunk Alsóörs, Csopak, Kővágóörs vidékére gondol, a bauxit bordó nyomaira. De mi keresnivalója, milyen funkciója van mindennek egy kritikában! És micsoda balsors! Nem bauxitba temetnek! (Egyébként nem Ti sínylődtetek Lesencetomajon? Úgy emlékszem, ott is katonáskodtak – nyári táborban – egyetemi hallgatók.)

Laci, borzalmas a butaság, de sajnos, csak annak, aki érzékeli. Kritikusunk nevét nem említtem. Tisztelem azt az országrészt, mert újonc koromban a fél Alföldet felmosatta velem egy rohadt tizedes. Viszont emlékeztetek arra, hogy van egy Faluvégi Lajos nevű miniszterelnökünk és egy Somlyapataki Béla névre hallgató tanácsvezető bíránk. Baden-Württemberg, Bajorország! Rokonaink csenik a Te epreDET, málnádat, barackodat. Lerontják kerítésedet. Eladnak töröknek, németnek, oroszoknak. Szamosvölgyi, Hegytetey, Szerelemhegyi, Várszegi, Szegvári.

1962-ben Baján voltunk, irodalmi esten. A helyi költőt Felvidéki Istvánnak hívták, piros haja volt. Verébtójasnyi szeplők. Már jó részegen ült oda az első sorba. Engem összetévesztett Simon Istvánnal – Simon, Szabó, összekeveredtem benne. (Simon nem volt velünk.) Az est után gratulált, hogy a prózám is nagyszerű, hiába, egy nagy költő nem tud rosszat írni. Én csak néztem, mint Kati a moziban, ha odanyúl nekik. Akkor világosodott meg az elmém, amikor már egy dossziét szorongattam a hónom alatt. Igen? Jött a bajai éjszakai élet. Halászlé, halpaprikás, rántott hal, roston sült hal. Búnyevác-hal, hirtelen-hal betyár módra. Jóasszony-hal. És jobbnál jobb borok, villányi, szekszárdi palackok tömege. Lehet, hogy közben kurva-halat is ettünk, talán van ilyen. Én kétszer is megnyaloztam az ujjamat, szerettem volna meggyőződni, igazán piros-e a Felvidéki haja. Most már tudom, hogy egészen mást akartam. Azt akartam megkérdezni tőle, honnan szedte azt a hülye nevet. És miért nem a becsületes német nevet használja. Csakhogy Sipos Gyula igazi szép somogyi népdalokat énekelt, az ő hangja volt a diadalmas. Így maradt el a kérdés, talán örökre. Felvidéki!

Alföldy Jenő – lám, mégis le kell írnom a nevét – kritikája azért rettenetes, mert jóindulatú. Ilyesmi ellen bajos védekezni, noha szándéka ellenére belémtipor. Nincs benne egyetlen sanda célzatú mondat. Ám, ha én nem tudom, hogy nem szabad embert ölni s mégis gyilkolok, felelősségre vonnak és megbüntetnek. A törvény nem ismerete nem mentő körülmény. A butaság, ha tömegkommunikációs eszközök révén terjedhet, társadalomellenes, mert sok ezer embert félrevezethet, megtéveszthet. A butaság tehát: bűnözés. Közösségellenes volta miatt éppen úgy üldözendő, mint az erőszakos nemi közösülés, a közbotrányokozás, a kiskorúak megrontása. Alföldy egy sok-ezres példányszámú (és monopollhelyzetet élvező) hetilap hasábjain tette közzé primitív, félremagyarázó és félremagyarázható, nevetségés dolgozatát. Az én első, bemutatkozó novellám, „A lázadó” 1954 februárjában jelent meg, Jankovich Ferenc szép bevezetőjével. 1949-ben az alsópáhoki, egregyi, nemesbüki kulákok elhagyott földjeit szántottam, új G 35-ösömmel, napi 12 órát. (Viszont ezek a kulák elvtársak – máig sem értem, miért – mind egy szálalig elmentek Sztálinvárosba kubikolni. Mintha csak erre vártak volna.) Tényvaló, hogy akkoriban is írogattam kisdud történeteket, ha egész napos eső köszöntött ránk, vagy a kezemre ütöttek, amikor félreérthetetlenül pinához nyúltam. Ilyenkor mit tehet egy iskolázott legényember? Ír. Transzformálja a felgyülemlött energiákat. De a heregyulladástól ez sem mentett meg. Mit tudja azt az Alföldy, milyen szenvedésekkel jár a novellám. Ó, dehogy. Jó atyám, még 1930-ban, előrelátóan (A. J.-re gondolva) megköpte a markát s így szólt anyámhoz, aki dödöllét szaggatott vacsorára: – Gyere, Anna, csináljunk egy novellistát. – Így történt. Meg úgy, hogy 1955 végén, amikor Képes Géza volt a Magvető (első) igazgatója, szólt nekem, hogy vigyem be készülő kötetemhez ifjúkori írásaimat is. Majd ők kiválogatják. Így került be „A lázadó”-ba a „Fecskék”, a „Három tojás”, a „Cserebogarak”. Lapban, folyóiratban, antológiában sohasem jelentek meg. A. J. már első mondatában téved: „Szabó István kész íróként kezdte pályáját, tizennyolc évesen, amikor Fecskék című novellája 1949-ben megjelent.” Az anyja keserves kínja. Szántottam, égett a tököm és vár-

tam az amerikaiakat. Ez az igazság. Bár ha időm engedte, bőszen olvastam a klasszikus orosz elvtársakat. Tévelygő angolszászokat, franciákat is. Valamennyinek pocsek volt a káderlapja. Nem úgy az enyém.

Alföldy felületes, primitív és műveletlen (bár nincs ott mit megművelni), nem gondolatszegény, mert egyszerűen nincs is gondolata. Rádadásul: színvak. Hozassak neki talajmintát? A cserszegi (keszthelyi) tangazdaság szőlésze iskolatársam volt, küld egy kétméteres csőben rétegmutatót. (Bár a jelszó: Lesencetomaj. Írásaim is arról a titokzatos községről szólnak. Ott akarom kiadni a páramat. Azt se bánom, ha vasvillával vernek agyon, mint egy kapcabetyárt.) És öregem, a butaság halálkomoly. Halálos komolyan tekinti önmagát. Szól az orákulum! Gondoljunk csak a jó öreg Schöpflin Aladár-ra. Fele akkora helyen, egy könyv ürügyén, mini-filozófiát tudott teremteni. És még ironiával is megfűszerezte kicsinyke művét. Haj-haj!

No de végül: jön az obligát VÁRJUK. Hogy „hogyan ítéli meg a múltat az író a hetvenes évek tudatával? Várom a választ az egyik legilletékesebb tanútól, Szabó Istvántól”. Ötszázhusz magyar kritikus áll lábhoz tett fegyverrel, ugyanennyi magyar író perdöntő feleletére. Sohasem a kezükben tartott művel foglalkoznak, nem, az fásasztó, vesződséges – és persze némely fogyatékoságokra is fény derülhet. Ők várnak. Helyes. A. J. addig ne menjen szükségét végezni, se kicsit, se nagyot, míg a választ meg nem kapja tőlem. Álljon a szoba közepén és várjon. Becsületemre fogadom, hogy másfél-két év múlva megfelelek neki. Családja majd kitrágyáz alóla, addig is. Most csak távirati stílusban: az amik már nem érdekelnek, lejártak magukat, momentán a szovjetek ideiglenes tartózkodási (itt-tartózkodási) engedélye foglalkoztat. Érvényes, vagy lejárt és megújították? Hatóságaink (szerveink) ennek is utánanézhethének, ahelyett, hogy idős bácsikat sanyargatnának, akik rossz helyen keltek át az úttesten. (Születési helye? – Nagy-Britannia. – Kuss, nem az anyja nevét kérdeztem.)

Apropó: sto eto „műves egyszerűség”? Van ilyen, testvérem az Úrban? Cserszegen imígyen kiáltana egy földhözragadt realista: Álljon meg a menet, tüke van a menyasszonynak. Ámde Király hált vala Szabolcsival, vagy Szabolcsi Királlyal és petézték vala Jenőket és terjede szép vastagon a butaság, akár tavon a béka nyála... Node elég ebből, és Jenőkéből. Egy bizonyos: nem akart rosszat nekem. De időtlen írományával majdnem neveltségessé tett engem is – és ezért még megmarkolom az ingét, a bőrével együtt.

Ezek után pedig magázódni fogunk Mr. Bereczky.

Levelének második részében olyan rútt, alávaló anyagiasságról, sőt kapzsiságról tett tanúbizonyságot, hogy nemes, bolsevik felháborodásom nem ismer határt. (Most is alig-alig tudom mederben tartani.) Én, aki kezét-lábát, szakállát áldozta a kommunizmusért, nekem, engem... Ez, ez... Jó, hogy nem vadászott egy bázarekettyei retúrjegyet a Déli pályaudvaron és nem mellékelte a leveléhez, útiköltség címén. Hogy ott vásárolta azt a szennyes, revizionista ÉS-t. Sőt, másfél napot utazott, kiszállási díj, szálloda, ez-az, közben húzta a normál fizetését is. Aztán a börberi ruhájához hozzáért egy derék, pufajkás olajbányász – 46 Ft tisztítási díj. Hát ebből elég.

Ön nagyon tudja jól, hogy régi, szilárd, sőt egyre szilárdabb albán kapcsolataim vannak. Mr. Bereczky tájékozott ember. Talán a szükségesnél is tájékozottabb. Tud róla, hogy az idők méhében érik, érlelődik a revizionista szocialimperialista rendszer bukása, bár momentán csak a lassú hanyatlás szemtanúi vagyunk. Annyira, hogy a kerületi Hazafias Népfront az idén már engem szemelt ki Téalapónak. (Eddig teljesen mellőztek.) De milyen az én formám? Egy lapát, egy evőkanál havat nem tudtam összeszedni. Hogyan néztek a kis srácok szeme közé? Nem tehetek róla, nagyon kedvelem őket. Elmentem a Hunniába, elől-hátul egy puttonnyal, és addig szívóskodtam a mű-

szakiakkal, míg végre gyártottak nekem műhivat, noha először azt kérdezték, hány teherautóval jöttem. Furcsán kezdtek nézegetni, voltam én „szédült ürge”, „buggyant”, „dinka” meg minden, de egy igazi bolseviknek, aki még látta Sztálint méltó helyén, a Mauzóleumban, sokat, nagyon sokat kell túrnie. Ezek már nem is revizionisták, ezek senkik, semmik. Fejükhöz akartam vágni, hogy magukhoz képest Willy Brandt betonkemény kommunista – de minek? Egy bolsevik nem Szent Ferenc, hogy állatoknak prédikáljon. Nem szabad neveltségessé válnunk. Ez lényeges!

Így is megbírságoltak két puttonyomért a villamoson. Nem műhó, valódi hó, mindjárt folyni, csöpögni kezd, összepiszkolom az utasok ruháját! Hogy sipákolta a BKV-s nő a karszalaggal, s bár fizetnem kellett ötven forintot, én magamban helyeseltem nagyszerű helytállását. Igen, ilyen kérlelhetetlennek kell lennünk. De az utasok mind hogy' elhúzódtak tőlem! Mintha ragályos beteg lennék, vagy mint fiatal segéd koromban, amikor munkaruhámban egy megjavított varrógépet szállítottam haza a félkapitalista kisembertől, ahol együtt dolgoztam Fock Jenővel, ezzel a szolgálalkú puhánnyal, aki persze akkor is előmunkásnak tolakodott fölénk, most pedig teljesen a régi polgárság uszályába került. Ilyeneket mondogatott nekem: „Szabó szaki, ne mindig a világforradalomról ábrándozzon. Próbáljon meg legalább egyszer jól bevágni egy menetet. A munkásnak legyen becsülete a munkáltatója előtt.” Ilyeneket mondott nekem ez a, ez a... Nem kell magyaráznom, kivé-mivé fajult ez a ... Fock úr. Az Ön gazdája. Úgy hallottam, most is elfogadja a borralalót.

Én viszont zokszó nélkül kifizettem az ötvenest, de a nyugtát nem mutattam fel a Tanácsnál. Nem. Ott vannak a kis srácok, akiknek a havat viszem – ők még ártatlanok, belőlük is bolsevikot faragok. Ez lesz az én fizetségem. Mindent előlről kell kezdenünk.

Kellene, ha... Ha nem jönnének segítségünkre az albán elvtársak. De jönnek, a tizenkettedik órában, mielőtt végképp elrohadnánk ebben a szociálimperialista, amerikai-bérenc csürhében. És itt következik az Ön személyes problémája, Mr. Berenczky.

Már nagyjából kész a listám, kit milyen pozícióra javaslok a felszabadító albán elvtársaknak. (Jómagam az egész magyar kulturális ügy-komplexumot veszem kézbe, de szükségem lesz hétpróbás elvtársakra és munkatársakra.) Önre igen jelentős szerep várt volna, mielőtt leleplezte volna magát szennyes levelében. Így?

1) A „Nuboszdmeg” c. központi napilap főszerkesztői posztja, amely automatikusan együtt jár a KB-n belüli PB-i tagsággal (micsoda információk!); 2) a hatalomátvételt nyomon követte volna a tisztogatás és felgöngyölítés; kulturális területen Ön lett volna ennek a kormánybiztosa (tudom, micsoda fájdalmat okozok ezzel, mert Mr. Berenczky világéletében szerette a tisztogatást, felgöngyölítést, kockázat nélkül torkon ragadhatott [volna] bárkit, de ennek most lótték); én mindenképpen fejest akartam csinálni Önből, mert nagyszerű, manipulálható agya van: ilyen káderekre van szükségünk most és mindörökké.

Nem. Ön csikket akar szedni a Múzeum-kertben, szeges bottal, egyensapkában, parkőrnek álcázva. Jóllehet, Mr. Berenczky momentán nem dohányzik, de vannak puhány, revizionista cimborái, akik egy húron pendülnek Önnel, ugyanakkor falják, zabálják a cigit, de még nem tudják, milyen sors vár rájuk. Ámbátor? Ez az ellenség tipikus harcmodora: eleve gondoskodik csikkzedőkről. Egyensapka? Jó, meglesz. Majd ott játssza meg a Csekonics bárót, szégyentáblával a nyakában, vörösnyakkendő kispajtások előtt. Berenczky a la China.

Persze, még értekezgetünk, szerkesztgetünk, gyanútlanul. Ámde tudomásomra jutott, hogy Ön két héttel ezelőtt csak rossz minősítést volt hajlandó adni egy fiatal történész könyvére, aki a honfoglalás korával foglalkozik. Az „Új Könyvek” hamis, torz

ismertetést közölt az ifjú tudós művéről, csupáncsak azért, mert az illető Molnár Erik tanítványának, követőjének vallja magát. „Honfoglalók?” szölt, azaz kiáltott fel Ön, maró gúnnal: „Kétszázezer lótolvaj, szajrézó huligánok! Ezek voltak a maga honfoglalói!” És még kevesellte a nemzetgyalázást – amiért ugyancsak megfizet – tovább folytatta: Éppen ezeknek volt ideje meg türelme csikótenyésztéssel foglalkozni!? Ló per sze kellett, de ők elkötötték a derék, szorgalmas szláv parasztok lovait s ha már ott jártak, megizélték a lányukat is. Ezt írja meg! Ne szédítsen minket!” És hogy a nemzeti viseletünk a pufajka volt. Kész.

Ez annál döbbenetesebb, mert hozzám írt levelében ilyen kitétel olvasható: „Vakulj, magyar, ne láss, tót!” Tehát nem áttolja a szlovák elvtársakat tótoknak nevezni. Ez nyílt sovinizmus, egy baráti testvérnép becsmérése. Csupán azt nem értem, hogy fér össze a sovinizmus a hazafiatlansággal. Úgy, hogy Ön zavarosfejű. Előbb internacionalistává kellene válnia. Ez meghozná a hazafiságot is.

Volt egy albán forradalmár, Naim Frasheri, akinek feljegyzéseiben megtalálható a következő mondat: „Csak akkor létezem, ha vernek.” Javaslom Önnek, hogy magányos perceiben melázzon el e szavak mélységén. Frasheri kilenc évig sínylődött Zogu király várbörtöneiben, a Karem-különítmény emberei gyakran megkínozták, mondhatni, rendszeresen. Mégis vérbosszú áldozatául esett; egy 16 éves siheder szúrta le, amikor egyik börtönből a másikba kísérték – a kölyök csak arra várt, hogy elbírja a kést, mert Naim valamikor megerőszakolta a nővérét.

A Nagy Enver Hodzsa tanulmányozta forradalmár elődjének életét, elmerült feljegyzéseiben. (A záróakkord, a vérbosszú nem érdekelte, úgy siklott át fölötte, mint egy megszokott, jelentéktelen mozzanaton.) Ámde jó ideig tűnődött ezen a mondaton: Csak akkor létezem, ha vernek. – Enver a tőle megszokott, zseniális egyszerűséggel fir kantotta oda a lap margójára: „Még jobban létezik, aki ver.” Hű belügyminisztere, Mehmed Shehu aznap sokáig beszélgetett telefonon a párt főtitkárával.

Kétségtelen, hogy a hatalomátvitel napjaiban, a megpróbáltatások idején szükség lesz a hétpróbás, azaz kipróbált és semmitől vissza nem rettenő, legendás Karem-brigád segítségére. Legendás? 1944–45-ben, amikor annyi huzavona volt az albán–jugoszláv határ megállapítása körül, a bürokratikus hercehurcának egy karemista ezredes Kocse Dodze vetett véget. A tárgyalóasztalt felborította, levizelte az iratokat és a térképet, önkénteseinek hatótája közepette, majd elkezdődött, nyomban, a halálsápadt jugoszláv bizottság likvidálása. A vértől megittasult katonákat többé nem lehetett megfékezni. (Mindezért az akadékoskodó jugoszláv szervek a felelősek.)

Néhány óra alatt Koszovo-Metohija szívében száguldoztak (Rigómező, a szerbek Mohácsa). Erősen kevert lakosságú tartomány, sőt helyenként tiszta albán. Elszabadult a pokol. Régi törökkori mordályok mellett előkerültek a legkorszerűbb német, olasz géppisztolyok, golyószórók. Rá a szerb falvakra. Mindegy volt, csetnikek, vagy titoisták, lényeg: szerbül beszéltek. A férfiak kezét összekötözték, meztelen hátukat mélyen felhasogatták. A nyílt sebekbe bőven hintették a sót. De hagytak sózatlan sebet is: abba, a tűző napon, mihamar beletelepedtek a döglegyek. Más férfiakat két napig éhez tettek, aztán sózott heringet kaptak vacsorára. De ivóvizet nem. Egy szerb partizán – a népfelszabadító háború hőse – arra vetemedett, hogy átharapja társának nyaki ütőerét, és utolsó cseppig kiszívta a vérét. A fiatal szerb nők sorsáról nem is merek beszélni.

Ilyen brigadéros volt Kocse Dodze, ilyen remek harcosok voltak a keramisták. Ők ma sem puhábbak.

De amikor a jugoszláv hatóságok – a koszovo-metohijai események kivizsgálására – ENSZ-bizottságot akartak a helyszínre hívni – Dodze villámgyorsan cselekedett. Har-

cosaival megrohant jónéhány albán (!) falut, szerb módra lefejezte a férfilakosságot, éjnek évadján, és a fejekkel körberakatta a községi mecsetet, mert a szerbek is így csinálták már több évszázadon keresztül, ha tehették. Most aztán igazodjanak el a svéd, svájci, mexikói jövevények, ahogy tudnak.

Gyönyörűen sikerült minden; az ENSZ-csőcselék is bezsebelte a napdíjat. Dollárban. Legjobban a pravoszláv szerb lakosság gyűlölte őket. Szótlanul.

A mi Kocsénk nem itt rontotta el a dolgát. Valamivel később. Fejébe szállt a dicsőség és forradalmárhoz méltatlan módon kezdett viselkedni. Ahogy Önök mondanák: sokat hóbörgött. Nem fizette a tagdíjat, sőt a tagkönyvét sem váltotta ki. „Ez a tagsági könyvem” vágta oda a Központi Bizottságnak és rácsapott géppisztolyára, „útálok mindenféle papírt, de ez még sose csapott be.” Próbálták neki megmagyarázni, hogy már nincs háború és ő nem pártszerűen viselkedik. Meg hogy pártfegyelem, ez, az. Dodze röhögött. „Hol voltál, Enver, mikor az ég zengett? Kecskét b...tál.” És nagy bőbeszédűen ellocsopta, hogy az ő katonái szereztek fiatal kecskéket Enver Hodzsának, azok szállították őket a parancsnoki fedezékbe. „Ki szabadította fel Korcsát, Tepelent, Kurját? Én együtt voltam a brigáddal minden rosszban, én voltam az igazi parancsnok. Ti csak telefonálni tudtatok.”

Dodze sorsa megpecsételődött. Négy pártmunkásnak álcázott fiatalabb elvtárs mögéje sodródott. Megrohanták és nagynehezen lefegyverezték. Kocse zömök, edzett férfi volt, mind a harminckét foga villogott küzdelem közben, mint a farkasé. Átkokat szórt a Központi Bizottságra. Enver mosolygott. És néhány szót írt a jegyzettömbjébe.

Milyen a véletlenek összejátszása? Koszovo-Metohijából, ahol Kocse az albán falvakban is vérfürdőt rendezett, egyre-másra érkeztek az idős muzulmán vezető férfiak csoportjai, panasztételre. Enver Hodzsának alig jutott ideje munkára, pihenésre a küldöttségek miatt – de ő valamennyiüket meg akarta hallgatni. Mi derült ki? Az, amit Enver egyébként is tudott: Kocse albán ugyan, de nem mohamedán, hanem görögkeleti származású, a határvidékről. Nem oszlatta szét az öregek rögeszméjét, miszerint legjobb parancsnoka ezúttal aljas vallási bosszút hajtott végre. Nem. Az ENSZ-bizottság megtévesztéséről sem esett szó. Sőt Enver ügyesen beleszótt a válaszába, hogy Kocse Dodze, ha nem is tökéletesen, de elég jól tud szerbül. És annak a sötét, fasiszta fondorlatokat szövő Titonak egyik legközelebbi munkatársát Kocsának hívják. Kocsa Popopovicsnak.

Ennyi elég volt a hadsíknak, tehájáknak. Amerre mentek, mindenhol megállapodtak a falvak csansáiában (piacain), rengeteg kávé megittak a kafanákban és elmondták a helybeli parasztoknak, hogy szörnyű baj fenyegette az albánságot és az igaz hitet, mert ennek a Kocse Dodzénak egy szerb kutya a névadó apja és ha Enver Hodzsa fényes esze nem... A vetés gyönyörűen kikelt. A teháják útja három napig tartott, szakálluk zsíros volt a birkahústól.

Közben Enver sem pihent. Azazhogy nem pihent az Elhárító Szolgálat. Meg kellett tudni mindenáron, kik voltak azok a katonák, akik ama bizonyos kecskéket szállították a főparancsnoknak. De a harcosok „nem emlékeztek” semmire. Oszlassák föl az egész Karem-brigád? Ez a legrosszabb. Annyi, mintha nyolcezer hírvívót küldenének szét Albánia minden zugába. Enver ismét zseninek bizonyult: megduplázta a katonák zsoldját. Ki nyert az üzletben? Mindenki. Csak hetvenvalahány katonát kellett gyorsan likvidálni, ők nem fogadták el a zsoldot és azt mondták: Kocse volt az igazi „fej”, a hős. Kivégzésükkor azt kiáltották törökül: éljen Kocse, a gházi! A „győző”!

Nagyobb baj volt, hogy Dodze nem volt hajlandó senkiről és semmiről sem beszélni. Hasztalan próbálták rajta végig mindazt, amit ő cselekedett a németekkel, olaszok-

kal, és albán kiszolgálóikkal főként – és amire ő tanította őket – Kocse nem szólalt meg. Illetve, ha megszólalt, abban nem volt köszönet. A legedzettebb elhárítós is lángvörös lett, mint egy szűzlány. Kocse ilyeneket mondott: „Téged nem geciből csinált az apád, hanem takonyból.” Nehéz ilyesmit elviselni. Egy ízben Enver Hodzsa is betoppant hozzá – a vallatótiszt kérésére, hátha ő, a tekintélyével, meg tudná puhítani Dodzét. Bár ne tette volna. (Enver sohasem bánt meg semmit életében, de ezt a félórát nagyon.) Miket mondott Kocse? „Tisztáldoj meg, Enver, kecskeszaros a tököd. Így akarsz a Próféta elé állni? Még Plehanov se áll veled szóba.” Noha kiverték már minden fogát, de Kocse vigyorgott. Szörnyű volt a pofája.

A vallatótisztet még aznap éjjel felakasztották a börtön udvarán, ostoba ötletéért. (No meg jelen volt a cellában.) Enver pedig – sebzett lélekkel – arab kecskékről szóló könyveket olvasgatott egész éjszaka; igyekezett elfelejteni az áruló Dodze ocsmány ábrázatát.

A levél egy része megjelent a *Kelet-Európa* 1992. 1. számában Bereczky László kísérfő, a levél megszületését felidéző jegyzetével. Itt írja: „...május elején kaptam meg az író szokása ellenére dátumozatlan levelet. [...] Nagyon készült erre a levélre, hetekig ki se mozdult a [...] lakásából. Sok piszkozatot készített, míg aztán gyönyörű apró betűvel letisztázta kedvenc árkus papírára. Sodrása van a levélnek, aztán egyszer csak félbeszakad. Alá sincs írva, pedig máskor nagyon is gondosan aláakanyarította a nevét levelei végére.”

Domokos Matyi ismertetése – az *Új Könyvekben* közölt recenzió.

bemutatózó novellám – az *Új Hangban* jelent meg.

Sípos Gyula – (1921–1976) költő.

Alföldy Jenő – (1939) kritikus, szerkesztő. Az 1960-as évek végétől az *Élet és Irodalom* munkatársa, 1975-től 1986-ig a lap rovatvezetője; 1989–1990-ben főszerkesztő-helyettese.

az amik – amerikaiak.

Szabolcsi Királyal – Szabolcsi Miklós és Király István irodalomtörténészek.

albán kapcsolataim vannak – Szabó István – Hárs Györggyel – 1956 őszén hivatalos íróküldöttként járt Albániában.

a Hunniába – az akkori Lumumba (ma: Róna) utcában működő filmgyár.

Fock Jenővel – akkoriban miniszterelnök.

az albán elvtársak – a 70-es években az albán rádió magyar nyelvű adása sugározta a szovjetellenes propagandát.

Pollágh Péter

NINCS KÖD

Mint gondolatjel,
vízszintes a Dédi.
Haragszom is rá:
hozzá kell még írni.